

REINERI MONACHI

DE PROPECTU MORTIS

LIBRI DUO.

(D. Bern. Pzizius, *Thes. Anecd.* IV, III, 249, ex cod. ms. S. Laur. Leod.)

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Multum proficere ad salutem animarum mortem corporum nescire nullatenus possunt quicumque carcerem presentis vitæ et jugum grave super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium aut cogitatu considerant, aut experiuntur miseriis, ut Apostolo congemiscant dicenti: *Miser ego homo! Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. VII.) Quicumque, inquam, tribulationem et dolorem inveniunt, ut item animo cum Psalmista contrito dicant: *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur Sion* (Psal. CXXXVI). Speculari siquidem et habere summum desiit bonum prævaricator Adam, dum male speculatus ligni fructum vetiti summo se malo inseruit, quatenus ex eo importune comederet mulieris instinctu. Dicit vero Apostolus: *Adam non est seductus; mulier autem seducta in prævaricatione fuit* (I Tim. II). Ergo scienter Adam peccavit, nec deliciis contentus paradisi, altiora se per rapinam quærere attentavit dedignatus obedire, quandoquidem comparari ambiret Deo. Verum, quoniam *cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis inipientibus et similibus factus est illis* (Psal. XLVIII), similitudine Dei privatus, concupiscentiaque carnali, motibusque jam effrenis irrationabilibus abstractus est itaque et illectus, qui, secundum apostoli Jacobi dictum: *Concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem* (Jac. I).

Et heu! quam amarus generi est humano factus ille servorum peccati morsus! Hoc in morientibus videri maxime potest. Fateor miser, quod plurimorum lectulis dum sæpius assedissem, dolores, angustias sudoresque illorum amare dolui tribulatus satis, utpote moriturus et similia reformidans. Atque, ut taceam de multis, unum vidi e fratribus nostris per quadraginta propemodum dies ita doloribus coangustatum, quatenus alienoniam nihil acciperet, nisi quod aquam sibi posebat interdum dari signo potius quam voce. Et quidem tale nobis epulum paravit, tale nobis absinthium Eva miscuit, dum pedibus vaga et oculis, per illum voluptatis licen-

A ter locum spatiat, dum lucidæ amentatis limites transeendit, atque incontinenti curiositate, qualis haberetur foris mundus, prospectat.

Unde opportunitatem quoque nactus adversandi perditus ille Satanæ serpentem, qui et callidior erat cunctis animantibus terræ, quæ creaverat Dominus Deus, ac dulcedinem captando mellifluis sese vicinior septis ingerebat, ingressus est. Siquidem est credere absurdum, in paradiso illum fuisse, et ibi collocutum mulieri, maxime pervasum a diabolo, qui utique a regno Dei et sacris esset sedibus irrevocabili jam animadversione ob superbiam extrusus. Si autem inibi reptabant serpentes, cur etiam leones aut lupi vel cætera non admitterentur animantia, ut hirsutæ barbis capellæ, aut hirci, aromatica vulnerarent morsibus arbusta, per floriferos pilosi campos saltarent, ululæ responderent et Sirenæ tanquam in delubro voluptatis melos interturbantes angelicum? Fossores talpas illam viventium terram absit fodiendo commolere et eruere, vespertiones circumvolitare, dum perpetua illic dies nullum tenebrescat in vesperum. Intenierata equidem ac specialis mansio nihil talium recepat, quæ solis hominibus unica esset munificetia Dei contributa, neque jam penitus haberet facultatem mala bestia, insidiosus scilicet Behemoth transeundi per eam. Quin potius ipse, qui dixerat: *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus*

C *aquilonis; ascendam super altitudinem nubium; similis ero Altissimo, et Deus sum ego, et in cathedra Dei sedi, et dederat cor suum sicut cor Dei* (Isa. XIV); jam secundum nomen suum totus animalis (nam Behemoth animal interpretatur) in infina devolvitur, in reptile descendit irrationale, obsidet cor linguamque serpentis extravagabundi, cujus per os utique totus jam irrationabilis ad mulierem hæc tanquam rationis verba eloquitur, imo exsibilat: *Cur præcepit vobis Deus, ne de omni ligno paradisi comederetis?* (Gen. III.) Quomodo mentitur? quomodo verba Dei dissimulat et supplantat nebulo captiosus, de quo veraciter omnino dictum est, quod fuerit homicida ab initio, et in veritate non ste-

sit, quia non est veritas in eo, et cum mendacium loquitur, ex propriis loquitur, quia mendax est et pater ejus (Joan. viii), mendacii scilicet. Ligna siquidem paradisi omnia, unum duntaxat excipiens, Deus Adæ indulserat. Nam mulier quoque sic fatetur: *De fructu lignorum, quæ sunt in paradiso, vescimur, de ligno autem, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus et ne tangeremus illud, ne forte moriamur* (Gen. v). O et mulierem jam subversæ mentis ac temerariæ! Temeravit quippe mendacio edicti veritatem divini, addere ausa, quod minime Deus addiderit, et nec tangeremus illud. Denique, quod gravissima interminatione et certissimo prælixum tenore fuerat, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris, levissimum illa esse deputans, et velut dubitabile, et hoc addidit, *ne forte moriamur*.

Quam funebre quam luctuosum forte istud, ad quantum, ad qualem devenerit effectum, plus dolore quam sermone, magis gemitu quam dictatu comminiscendum est. Procul dubio ille qui per serpentem nunc loquebatur foris, jam intus animos per sese paradiscolarum attentaverat, præcipientes ac pronos ad sibi consentiendum deprehenderat, ut etiam beatus papa Gregorius: «Nisi prius, ait, per superbiam intus tumuissent, foris tentati tam facile non cessissent.» Itaque præsumptor execrabilis Deum mendacem, atque invidum, semet veracem ac benevolum credi et haberi machinans, dixit denique ad mulierem: *Nequaquam morte moriemini: scit enim Deus quia in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii, scientes bonum et malum* (ibid.).

CAPUT II.

Sic Leviathan, quod interpretatur *additamentum eorum*, sic coluber ille veneficus dire infectos duxit ad mortem, traxit ad interitum, quibus dum promittit deitatem, secundum nomen Evæ addit calamitatem, addit væ infinitum, quæ competentius mors quam vita, verius mater cunctorum morientium dicenda sit quam viventium. Ex ista enim miserabiliter omnino Adam moritur nisi ex Christo vivificetur. *Vidit ergo mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis aspectuque delectabile, et tulit de fructu ejus et comedit, deditque viro suo, qui comedit, et aperti sunt oculi amborum* (ibid.). Ante serpentis confabulationem mulier quidem viderat lignum, sed non temeraverat: nunc vero propterea vidisse et curiose intuita notatur, quod illius tam conspicue naturam per seipsam experiretur, atque proprio dijudicare gustu haberet, quis veracior, Deus an serpens existeret, oui contraria sibi seu repugnantia prætendissent.

Etenim, cum ratione prædita cæterorum instar animantium irrationalem esse non ignoraret serpentem, nec nisi per alienum illi spiritum vocis articulata verba suppetere, velut divino animaliter inducta oraculo omnipotentem credidit eum, qui per tale ostentum se alloqueretur, sibi prospiceret,

A consultumque vellet. Itaque assensit, manus suas expandit ad rapinam, avulsit temere pomum, gustæ satisfecit mortiferæ, nec non importunitate muliebri, exactione improba et procaci etiam virum ad hoc impulit. Nam miseræ miser obedivit, animum effeminare submisit virilem, stolidam nimis compassionem comparem suam destituere nolens et quas seorsum fieri.

Ergo in suam et nostram prævaricatus est mortem. Heu, heu, heu! veræ inobediens vitæ, id est sanctæ Trinitati. Siquidem et in libro qui titulatur in Genesi ad litteram, augustissimus doctorum Augustinus ita dicit: «Adam, postquam de ligno prohibito seducta mulier manducavit, ei que dedit ut simul ederent, noluit eam contristare, quam crederet sine suo posse solatio contabescere, si ab ejus alienaretur animo, et omnino illa interire discordia, non quidem carnis victus concupiscentia, quam nondum senserat in resistente lege membrorum legi mentis suæ, sed amicali quadam benevolentia, qua plerumque fit ut offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus. Ergo alio quodam modo etiam ipse deceptus est, sed dolo illo serpentino, quo mulier seducta est, nullo modo illum arbitror potuisse seduci. Hanc autem proprie seductionem appellavit Apostolus, qua id quod suadebatur, cum falsum esset, verum putatum est, id est, quod Deus ideo lignum illud tangere prohibuerit, quod sciebat eos, si tetigissent, velut deos futuros, tanquam eis divinitatem invideret qui eos homines fecerat. Sed, etiamsi virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum internorum scrutatorem latere non poterat, sollicitavit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem viderat accepta illa esca non esse mortuam: non tamen eum arbitror, si spiritali mente prædius erat, ullo modo credere potuisse, quod eos Dominus ab esca illius ligni invidendo retinisset.»

CAPUT III.

Leodii cum esses, o Wilhelme, hujus sæpenumero aliorumque sententias doctorum versabamur, et sedule disquirendo, fraterne disceptando velut odoris nos invicem quæstionum flosculis aspergebamus, nec dedignabar a me, indocto licet, scholasticus, quæ sentirem, addiscere, ita ut etiam absens tabulariis me frequentibus sollicitares: somnolentum perinde censebas et pigrum, ni continuo rescriptissem, adeoque amici acceptabas ingeniolium, ut nihil accusares, quantumvis tumultuarie stylus aut in condite barbarizasset. Totum igitur me impendebam benevolentia et degustabam, vicissimque negotiabar ex te, cum tu opulentæ admodum frugis philo sophia inaurareris divina et humana, scientiamque in floraret conversatio, et ævo juvenis formares moribus senem: *Cani enim sunt*, ait senior quidam, *sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata* (Sap. iv). Siquidem dicebas sapientia: Soror mea es, et prudentiam vocabas amicam tuam, quandoquidem muliercularum tantopere vitares contubernia, generis sane arguti, nec non ad illiciendum

efficacis, seduloque illud attenderes Salomonis: *Mulier viri pretiosam animam capit (Prov. vi)*. Quanquam, ut scriptum est: *Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata et sicut sol oriens in altissimis Dei: sic mulieris bonæ species in ornamentum (Eccli xxvi)*. Verumtamen, quasi prudens et cautum animal tu vitabas foveam, ac freno moderabar castimoniam, nec muliebrem aspernabar sexum, quin potius pro Apostoli dicto: *Noli altum sapere, sed time (Rom. xi)*, culpam timebas et vitium, quoniam a muliere initium factum est peccati, et per illam omnes morimur.

Nec sine singultu et cordium quodam rugitu edicere poteramus nostri illius quem veras amicum casum, qui, dum versaretur communiter nobiscum, sanctæ religionis, quem ferebat habitum, religiosa et cælibe vita impense honestabat. Sed cellulæ illi cujusdam in eremo injuncta est provisio, ubi nihilominus quæ solebat, bonæ exercitationis munia non ignavus eremita interim prosequatur. Maturitati vero postmodum suæ confidens, nec respectui habens, quod ipsum etiam Dei Filium tentaverit in deserto diabolus, leves mulierculas inconsulte aggregatas inconsultius sibi commanere voluit. Actabantur in poenitentia loco sæculares chori, lenocinia canticorum strepitabant, ut insolitum echo per memora resultantem ipsæ, ut æstimo, feræ fugitarent attonitæ.

Sed nunquid abscondere potest homo ignem in sinu suo, ut vestimenta ejus non ardeant? Aut ambulare super prunas, et non comburentur plantæ ejus? Nec ævo quantumlibet proveciori abesse circumspicionem expedit. Namque et frigidis et cariosis senio membris calor irrepere inordinatus potest. Incautus autem et dormitans facile patet insidiis. Ergo virtutum æmulus hostis semper circumspiciendus est. Denique, quanto est locus remotior, tanto est ad peccandum stultis opportunior. Provenerant ideo illic de ecclesia, de sacris, de mansionibus, quæ lugeri debeant multo amplius quam scribi. In spiritali homine, mi frater, spiritus quidem promptus est, caro autem, cum sit infirma, si mens vel minimum resolvatur, continuo lascivit, movetur, increpita legem mentis lex garula quædam, quæ inserta est membris. Vere fenum est populus. Quam labilis, quam infirmus est homo! Etiam ille primatum fortissimus Samson ad nulle bestium cohortes heros invincibilis, meretriculæ lenocinantis victus est atque in mortem actus perditto amore, et amarum cepit experimentum, quod sint quidem favus stillans labia meretricis et nitidus oleo guttur ejus, novissima autem illius amara quasi absynthium, et acuta quasi gladius biceps; pedes ejus descendant in mortem, et ad inferos grassus illius penetrant: multos enim vulneratos dejecit, et fortissimi quique interfecti sunt ab ea.

CAPUT IV.

Enimvero quis expediat quaquaversus gentium mulieres quantorum fuerint incentiva malorum?

Vel solum illud interserere sic sufficiat, quod circa ejusdem Samsonis tempora ob unius mulierculæ infamiam raptum xxxviii millia et cc, sedecies quoque centena millia decennali bello Græcorum atque Trojanorum sint interfecta, ut scripsit Dares Phrygius qui præsens interfuit. Plane pro quanta probitas gloria, pro quanta fortitudinis prærogativa vires Europæ et Asiæ tunc adeo quassatæ sunt, tot perire potentes a sæculo, viri famosi? Non recolis, tu scholarum auriga, poeticum illud:

*Nullaqua aelirant reges, plectuntur Achivi,
Seditone, dolis, scelere atque libidine et ira
Iliacos intra muros peccatur et extra.
HORAT. Epist. I, II, 14-16.*

Sed dilataverit infernus animam suam et aperuerit os suum absque ullo termino, et descenderint fortes ejus et populus ejus et sublimes gloriosique ejus ad eum. *Væ mundo a scandalis! (Matth. xviii.)* Perfectæ pacis nullus hic portus est. Vitæ navicula humanæ fluctibus semper tentationum circumagitur. Et rupem aliquando vis procellæ a suo emovet loco: et justum impetus tentationis a statu justitiæ. David Spiritus sancti præstantissimus Psalter, in quem pleno effusum est cornu gratiæ spiritalis oleum, nempe de quo dixerit Deus: *Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum, qui faciat omnes voluntates meas (Act. xiii)*, et ipse per contactalem Uriæ impulsus et eversus cecidit, sed illum Dominus suscepit poenitentem. Salomon, de quo scriptum est: *Dilexit eum Dominus*, misitque in manu Nathan prophetæ, et vocavit nomen ejus *Idida, hoc est amabilis Domino (II Reg. xi)*, qui cunctis erat hominibus sapientior, ita ut cordis ejus latitudo arenæ sit comparata, quæ est in litore maris: ad quem dixerat Deus: *Ecce feci tibi secundum sermones tuos, et dedi tibi cor sapiens et intelligens, in tantum, ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit (III Reg. iii)*. Ille, inquam, qui prædicatur *sapientior Ethan Ezrahite, et Emal [Vulg. Heman], et Calchal et Dorda filiis Mahol (III Reg. iv)*, tam horribile, tam sine exemplo, muliercularum se amoribus infatuavit ut fieret idololatra, gentiumque simulacris fabricaretur delubra. Cujus tamen eatenus assurgit commendatio, ut summis fuisse patriarchis superior memoretur. Siquidem Ethan interpretatur *durissimus, Ezrahite orientalis*; et ipse est Abraham vir prædurus animo, quia fidei solidæ et constantis justitiæ, radiosus genere et potens viribus, utpote qui quatuor reges uno belli excursu fuderit, ex orientali regione Chaldea oriundus.

Heman interpretatur *fidelis*, et ipse est legislator Moyses, de quo ad Aaron et Mariam loquens Dominus: *Si quis, ait, fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei et palam; non per ænigmata et figuras videt Dominum (Num. xii)*.

Calchal interpretatur *gubernans*; et ipse est filius

accrescens Joseph : filius accrescens, qui, postquam Deus Jacob divertit ab oneribus dorsum ejus, postquam manus ejus in cophino servierunt, adeo accrevit, quatenus propter prudentiæ et gubernationis summam industriam Salvator mundi ab Ægyptiis appellaretur, sapiens plane et intelligens, qui propter innocentiam atque castitatis prærogativam gubernacula possideret.

Dorda interpretatur *generatio scientiæ*; Mahol, *indulgentia*. Et generationem accipimus patriarcharum ac prophetarum, videlicet filiorum Jacob, viri admodum indulgentis : quibus universis Salomon præfertur in sapientia.

CAPUT V.

Quia igitur, Wilhelme, secundum Pëtri apostoli dictum, *adversarius noster diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret* (I Petr. v), pudico cuique ac sobrio curandum magnopere est, quo munditiæ et castitatis viet scandala, consessus, susurros, pellaciasque muliercularum. Equidem illorum superabundat numerus, quorum status aut concussus, aut eversus per illas est, dum etiam monasticorum maximus grex (flagella te pugnâ et percutite, evangelici exemplo Publicani, o vir lacrymose) in hanc conspiraverit disciplinam, neque scriptis, neque exemplis potest aliquibus impetrari, ne fratres sororibus, sorores fratribus justo impensius liberales sint.

Recordor præterea quemdam splendide et magni habitum apud sæculares reclusum nostra ætate plus quam sæculariter concidisse. Obtentu sanctitatis, quam simulabat, frequentabatur, plurimum conferebantur ei plurima, illis utique similandò, quibus a Domino dictum est : *Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum oratione longa orantes. Propter hoc amplius accipietis iudicium* (Matth. xxiii). Solebat ille aliquando, festivis maxime diebus de cellula clam exire, et quia in monte solitarius manebat, in quolibet defosso delitescere loco, veluti gravaretur inquietari, et contemplationem seu orationes impediri. Sed intravit mors per fenestras ejus, eo quod juvenulæ ministranti sibi, atque per hoc licentius adhærenti se nimium acclinaverit, nec ab ore suo, auribus vel oculis, nec a cellulæ fenestra lascivam compescuit, cæcus et insulsus, qui nosset videre et scire, quia de periculo animæ illius ageretur. Ideo irrelitatus est circumplexusque funibus peccatorum simul et castimonie incestator et propositi desertor factus, et cum illa pellice sua, imo et noctua per noctem tanquam diei fugax et reclusionem profugit pecunia suffarcinatus, quam congesisset.

Noveras vero et tu ipse quosdam, fortissime, religiosos, qui fortiter aliorum minima ventilarent, et sua sic maxima tanquam diploide ex pilis caprarum palliove saccino adumbrare vellent, viros virtutis, qui velut clavam Herculis librarent in subditos illud Salomonicum : *Qui minima negligit, paulatim decidet* (Eccli. xix), quasi et de istiusmodi Christus non dixerit : *Duces cæci, excolantes culicem, camelum au-*

tem glutientes (Matth. xxiii). Atque alibi : *Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ a foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia : sic et vos a foris quidem parietis hominibus justi, intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate* (ibid.).

CAPUT VI.

Non autem solummodo pater hostis ille antiquus, qui passus est ruinam cum suis sequacibus magnam, congressus facit ut leo, sed quoniam serpens quoque est Evæ seductor, quoniam Draco magnus est mundi veneficator, latenter etiam bonorum ruinæ invigilat et insistit omnibus nocendi artibus, innumeris phantasiarum machinis urgens tam vigilantes quam dormientes.

Atque aliquando cum super hujusmodi frater invicem tractarem, ac de gestis sanctorum codicem revolveremus, occurrit lectio, quæ memoraret, quod fuerint duo fratres Picentina oriundi provincia, Victorinus et Severinus. Hi floridæ juventutis post utriusque parentis obitum omnem relictam sibi substantiam vendiderunt et pauperibus erogaverunt, quatenus apostolorum instar relinquentes omnia mercede donarentur apostolica. In remotiore igitur loco fabricaverunt sibi cellulam, in qua degebant communiter. Nihil erat illis proprium, nihil tamen deerat necessarium : alter alteri serviebat et se invicem suis ædificabant virtutibus, nec aliquando sejuncti mutua seipsos custodia pædagogabant, quatenus de illis jure diceretur : *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum* (Psal. cxxxii).

Porro, Victorinus in altiora nitens, et quemdam descensum reputans esse non ascensum perfectionis, fraterna saltem cohabitatione, solatio et convictu frui, solitariumque pluris judicans, cum dicat Ecclesiastes : *Melius est duos simul esse quam unum ; habent enim emolumentum societatis suæ : si unus ceciderit ab altero fulciatur* (Eccl. iv), fratrem deserit, ad eremum se confert. Præruptæ celsitudinis rupem fluvius præterfluebat, illic arctissimum ambit specum. Gratis habere gaudet, quos artifex natura exstruxit parietes. Erant ejusmodi, ut non jacendo, sed sedendo tantum acquiescere somno posset. Si admisisset hospitem, stare oportebat admissorem. Postes ostiolum munibat viminibus intextum. Munia vigiliarum, orationes, jejunia, lectiones sacræ frequentabantur. Sed qui Adam et Evæ inviderat paradysum, invidiit etiam Victorino tantæ operositatis palatium. Insidiatur, circuit ille præambulator terræ, instruit dolum, quo contrarium sibi advenam cœlis defraudet.

Qui solet ergo se in angelum transfigurare lucis, transfigurat se in puellam, ac veluti palpando impingens fores concutit eremitæ, queritur noctem tenebrosam, exaltat planetus, et lacrymas fingit, se erroneam incurrisse spinetorum avia, dentes mœtue ferarum, petere autem unius solummodo noctis.

hospitum. Miseretur homo miseræ, veretur culpam, si neget hospiti susceptionem; nec enim crederet hostem poterat, sed hospitem. Aperit ergo et suscipit. Nec horæ spatium adhuc decesserat, et qui putabatur puella, dum sese assiduo motu interim tentator conversasset improba moliendo (nam penitus impatientes sunt quietis demones testante Isaia: *Non est pax impiis, dicit Dominus [Isa. LVII]*) virum, quem cogitationibus jam irreligiosis inquietaverat, protenso ad extremum pede perstringit et scorpii more aculeati veneficans, inexperto eatenus calore succendit, maxime cum accuratus admodum qualiam vernaret decencia vultus, oculique stellantes ipsis micarent in tenebris. Illecebrosus deinde ac mollis sermo trahit ad contagium. Quis confidat sibi? Sancte Spiritus, quam dissimilis est tuus calor a tali calore! Quomodo extinguatur ignis noxius in cujusquam corpore nisi per tuum rorem? Tui solius est continentia donum puritatisque custodia.

Sed victus est Victorinus, et, priusquam humiliaretur, deliquit, quoniam ex seipso erat docendus non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Nam casui ejus et ipse antiquus seductor atque caducus apostata insultans hos in illum eabinos delatrabat: « Quid eremita modo probatissime, quem gravabat etiam fratris societas? en sociatus es alteri, et castitatem inter silvæ scopulos perdidisti, quam inter sæculi servaveras anfractus. Inexpugnabilenme vel apud solitarios arbitrararis pudicitiam? Cautela ubique opus est, et apud sæculum, et apud eremum: tentari sanctitas potest. Hanc impugno semper, interdum expugno. » Tunc putidi ad instar funi a complexu evanuit.

CAPUT VII.

Qui vero miseretur omnium Dominus, et nihil odit eorum quæ fecit, dissimulans peccata hominum propter poenitentiam et parcens illis, eo quod non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, miseratus est Victorini, et convertit ad poenitentiam ut viveret. Reversus siquidem in se post tentationem abruptis moras, rediit ad fratrem, et quanquam præ confusionis rubore suspenderit diu vocem, postremo tamen ei notum fecit lacrymabile suum, et Christiane cogitans et catholice sperans, quia apud Dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio (*Psal. cxxxix*); et illud: *Si nosmetipsos didicimus, non utique judicemur (I Cor. xi)*, iudicem sui ipsius et vindicem seipsum statuit, ut tam severa prædicanaret sententia. Fidit arborem, manumque inseruit, et fissuram cuneis pessulatam adeo præclusit, quod nec retrahere nec movere penitus posset, incarceratione videlicet unius membri totum corpus incarcerationans.

At Severinus et fratris commissum, et inclementiam poenæ illius diocesis episcopo suggestit. Episcopus veniens Victorini exsolvere nodum voluit, et ad discretionem attrahere modum poenitentia. Sed ille nullatenus acquievit apostolico bene inductus oraculo: *Scimus, si terrestris domus nostra hujus habi-*

tationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in caelis (II Cor. v). Contra nec episcopus molestandus censuit (erat siquidem episcopalis et vitæ et scientiæ), sed bonum sustentia finem benedixit et abscessit. Itaque Victorinus exhibebat corpus suum hostiam viventem, Deo placentem, rationabile obsequium suum orando, vigilando, jejunando. Nam cæteris omnino diebus abstinens, die tantum Dominico paucillum panis et aquæ sumebat etiam a fratre compulsus, qui germano verè prædicabilis affectu poenitebat cum poenitente, nil aliud cibi aut potus percipiens quam frater.

Compara, o Wilhelme, Joannis Baptistæ et istorum prandia. Illum eremi cocum, locustas ad solem qui coqueret, quibus cum silvestri melle cibabatur. An dubites delicatorem poenitentibus, qui cum Psalmista cinerem tanquam panem manducabant et poculum suum cum fletu miscebant? Qui æque ut Joannes mollibus ex pilis camelorum purpurati, zonisque pelliceis circa lumbos erant præcincti, cum nostris quibusdam abstinentibus et legisperitis. Decem ferculorum decalogus vix sufficiat, et decem nutatoria vestimentorum, benedictio, quam obtulit Naaman Syrus Elisæo prophetæ.

CAPUT VIII.

Mi amice, quam cito delinquitur, quod diu poenitendum sit! In momento infligitur plaga, quæ diu sit medicanda. Pro una diabolicæ subreptionis abusione adeo se Victorinus affixit! Nec edici facile potest tam arduum genus poenitentia, si perpendantur incommoda necessitatesve, quas tulerit homo sic affixus. Non attendant hoc multimode peccantes, tepide confitentes, tenere poenitentes, qui dum a confessoribus oleum et vinum opportune ignaris infundere multantur, sed nimium citra excessus, per qualemcunque tamen poenitentiam a quacunque æstimant se peccato citius enodari quam aliquos funes seu vincula ruperit Samson. Nec vero peccare quæscunt, sed ad nauseam usque iterant, quæ poenitenda sint, neque venialia, quidem, sed criminalia, cum scriptum sit: *Maledictus, qui in spe peccat.* Deī abutuntur patientia illud temere usurpantes, scilicet *miserator et misericors Dominus, longanimis et multum misericors (Psal. cii)*, quasi non alibi dicatur: *Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar? (Isa. xlii.)*

Legisti presbyterum de pago fuisse Abricantino, qui deditus carnali concupiscentiæ vivebat detestabiliter, instarque filiorum Heli, filiorum Belial, per incontinentiam monstrabat, quod nesciret divina neque officium sacerdotis ad populum. Per illum ergo detrahebant homines sacrificio Domini, quia cuius improba est conversatio, restat ut ministerium illius improbetur a populo. Illic tamen interdum compungebatur. Sed, quoniam radices firmæ compunctionis non habebat, cito ad impulsus libidinis vellebatur, cito in tempore tentationis a sobrietate recedebat.

Verumtamen pro suis enormitatibus Romam singulis peregrinabatur annis, Apostolorumque limina Petri et Pauli revisebat. Quid autem hoc proderat se non emendant? Posteaquam repatriasset, ut canis ad vomitum, ut sus ad volutabrum lutī, ad immunditiam revertebatur non recogitans stultus, quia nil valet pœnitentia, nisi emendeur culpa. *Qui baptizatur a mortuo, dicit liber Sapientiae, et iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius? Sic homo, qui jejunit in peccatis suis et iterum eadem faciens quid proficit humiliando se? Orationem enim illius quis exaudiet? (Eccli. xxxiv.)*

Nono itaque anno cum de Romae irritator redisset ille, horrida morte interiit, quandoquidem, quod dictu quoque pudendum sit, inter fetidæ voluptatis amplexus exhalavit animam inferni fetoribus intrudendam.

Accidisse hoc idem apud nos recenti tempore non ignoras. Militaris quidam admodum sæcularis et incestuosus cum noctu tenderet ad officinam pellicis, tetrum imo intolerabilem se putorem sentire exclamavit ad comitantem se armigerum. Diu illecebris abusus merito tali prænuntio uti debebat, et prænosse, qualis auræ oblectamentum maneat voluptuosos, eadem nocte meretricando et ipse suffocatus.

Filii autem hominum usquequo gravi corde? (Psal. iv.) Quam multi libidine nigrantur, et quoniam *stultorum infinitus est numerus (Eccli. i)*, quot sunt, qui candeant castitate? Sed prætenditur conditionis fragilitas, quasi nullo labore proveniat frumentum, virtusque tam aurosa constet gratuito. Quanta castigatione mentis et corporis possideatur castitas, præmonstraverunt Patres, qui candida simplicitate floridi suspirabant sibi cœlitus pennas sicut columbæ, quatenus a terrenis volarent et requiescerent ideoque elongabant fugientes et manebant in solitudine, ut ille solitariorum splendidissimus, de quo hymnizamus:

*Antra deserti teneris sub annis
Civium turmas fugiens petisti,
Ne levi saltem maculare vitam
Famine posses.
O nimis felix meritique celsi,
Nesciens labem nivei pudoris!*

Videre et audire sæcularia magni sæpius est detrimenti. Inter delicias gregesque mulierularum qualiter conservetur castitas? Super hac scholares tuos sedulus et dulcis admonebas, cum ego interdum superveniens honestis adgaudebam studiis, et aliqua interbalbutiebam, ut illos poetæ versiculos:

*Fingit equum revera docilem cervicæ magister
Ire viam, quam monstrat eques. Venaticus ex quo
Tempore cercinam pellem latravit in aula,
Militat in silvis catulus. Nunc adhibe puro
Pectore verba puer, nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.*

HOBART., *Epist.* I, II, 64-70

CAPUT IX.

Jam trienniali patibulo Victorinus fatiscebat, sed carne non spiritu, ut in eo veraciter illud sancti viseretur: *Induta est caro mea putredine et sordibus pulveris; cutis mea aruit et contracta est; comparatus sum luto, et assimilatus sum favillæ et cineri (Job vii)*, cum venerabilis, quem prædixi, episcopus, et tota undique vicinia tantæ satisfactionis instantia et attritione compuncta irruit ad locum, ac licet invitum renitentemque ex illa enodavit arbore, victoriosiorem utique illo, qui nos tam confusibiliter innodavit vetitâ præsumendo arborem in paradiso. Verumtamen illius austeriorem quam præmiserim, fuisse pœnitentiam et mirabiliorem absolutionis modum alias legi, quod scilicet prædictæ arboris cavo utraque manum incluserit, et de illa triennio terram pedibus non attingens pependit, atque dum violenter a populo deponi vellet, triduanum supplicaverit super hoc jejunium fieri, et ita demum per ignem cœlitus cum tonitru ruentem laxatum, exustis, quibus fuerat constrictus, nodis, non minore videlicet placationis ad Deum indicio, quam cum gratifica Patrum holo-causta superno quodam assumebantur incendio. Qui ergo patientia ipsam vicisset hominis naturam, spectabili sanctitate ac modo vivebat angelorum, operatione virtutum apostolicis et contra dæmones victoriosus, etenim manus Domini erat cum illo. Propterea, cleri ac populi votivo assensu Amiterminæ levatus est urbis episcopus (nam qui se humiliat, exaltabitur, dicit Dominus [Luc. xiv]), atque subditos sibi velut Moyses mansuetissimus regebat sacrarium pietatis et indulgentiæ, quandoquidem lapsus didicisset lapsorum culpis ignoscere. Qui etiam sub Nerva Cæsare est assecutus martyrium, et secundo Adam, id est Christo dum militat, cum victrice palma transit ad paradysum.

Nec inferiori vero splenduit sanctitate Severinus frater ejus, vir modestus, sui que corporis severus domitor, qui pro gratiarum prærogativa pontifex in Septipdana est urbe institutus, Ecclesiamque illam et disciplinæ regulari et ornatuum cultu sacrarum præ suis antecessoribus radiantem honestavit. Est quidem consummatus in brevi, sed *explevit tempora multa (Sap. iv)*, quoniam perfecte seniliterque vivendo patriarchæ Abraham iustar mortuus est in senectute bona et plenus dierum, congregatusque est ad populum (Gen. xxv) sanctorum, habuitque sepulcrum, ubi habuerat et monasterium. Illic frequentabatur a populis, quibus et patrocinio precum et medelarum beneficio sese exhibebat viventem, ut puta, qui scriptus esset in vita, in Jerusalem.

Itaque, ad ejus aliquando festiva presbyter quidam tendebat, qui vitam nomini suo conformaret. Dicebatur namque Innocentius, Israelita verus, in quo dolus non esset. Uuius tantum oviculæ possessor erat. Hæc abennem patronum secuta devenit ad fluvium, Flosorem vocabulo, qui de imbris tunc excreverat. Sed de ripa in ripam pastores trabecu-

lam, per quam transiretur, trajecerant. Transivit utcumque Innocentius; ovicula tam stricto ponti se diffidens credere cœpit hac discurrere et illac, tremulis caudæ motibus significare angustiam, tristes lanas concutere, cum tandem inter querulos balatus articulatae insonuit harmonia vocis paterne exclamans: « Cui me reliquisti misellam? » — « In nomine, inquit ille, Jesu Domini segura transi. Quadam mox fide subnixam putares bestiolam, ita constanti et celeri pede transivit et neutram in partem versabunda. »

« Jam, disciplinate vir, non attonite mireris vocalem asinæ linguam et disertum guttur, quæ cruculis calcibus tyrannizantem in se Balaam et barbarico fuste percutientem inaudita eatenus objurgationis buccina percussit. Cum sis autem purgata et placidæ auris, quidnam gratius audisses, Balaam cum sua disceptantem asinula, an Innocentium cum sua sermocinantem ovicula? » Magnificum quidem utrobique auditorium; sed jure censeberis detractor, nisi oviculæ magis fayeras, quæ obedientiam (non) deserendo pædagogum in nullo læserit: asinula luctam inferendo sessoris propemodum pelem fregit.

CAPUT X.

Denique, tu Wilhelme, zelator evangelicæ perfectionis, omnia demum tua vendidisti, et Christo in pauperibus dedisti, bajulansque crucem tuam Christi esse meruisti discipulus relicto scholarum magisterio. Quid porro faciebas firmatis postibus, dum aliquoties insperate adveniens et pulsans ægre admitterer? Secretum tuum tibi, secretam tuam tibi tibens concesserim: bene tibi! Etenim Christum sicuti gloriosus martyr Laurentius imitaberis, dum linteo te præcingeres, dum mitteres aquam in pelvim, dum pedes pauperum, lacrymasque superfundens lavares, præcinctorio simul et capillis extergeres. Noane liberalis etiam Mariæ munia exsequeris, et quasi aromatica nardo ex alabastro charitatis profusa, Jesum inungebas, cum minimos Jesu large refferes? »

Ad illorum igitur te numerum pertinere mox clareit, de quibus per Osee Dominus: *In funiculis Adam, inquit, traham eos, in vinculis charitatis* (Osee xi), quandoquidem Fumacum petens monasticam professus es philosophiam, ut tolles jugum Christi super te, qui dixisset: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris: jugum enim meum suave est et onus meum leve* (Matth. xi).

Et quidem plures sunt ann., ex quo, aspirante Domino, egressus es de terra tua et de cognatione

A tua, et de domo patris tui, nec aliquando regressus es tuos visitatum, forsitan eo quod scriptum sit: *Nemo ad aratrum mittens manum et respiciens retrorsus aptus est regno Dei* (Luc. ix), uxoremque Lothi, prohibitam ab angelis respicere post tergum, in statuatam salis versam, dum insulsa curiositate respiceret post se, ut incestæ videat regionis sulphureos ignes

B Neque temporis longum est quod quidam optimæ opinionis frater a monasterio Septem-Fontium ad me, quia consanguineus eram, veniens rogavit, ut eum circumducerem ad salutandos parentes suos vel amicos. Sed in eundo attonitus repente, femineos fastidians occursum et congressum cœpit dicere, urbem ex ea, quam viderat puer, satis demutatam, domos alias, cives alios parere, vix superesse aliquem cognatorum, pœnitere, quod venerit, esse tutissimum claustralia non exire septa: nam lupum agno tendere semper insidias, piscique fontium captandos sinus, quo rete effugiat. Non itaque dicam lente, sed quasi fugaciter abscessit noster ille Fontensis, magnanimitè protestatus, se amplius non reversurum.

C Tu porro, etsi tuam amicis præsentiam ultro non inferre proposueras, quare interdum litteras saltem non misisti, quibus pristinæ affectionis et litterariæ familiaritatis te memorem esse significares, nisi superfluum quis dicere usurpet bonæ frugis schedulam? Verum spiritualibus amicis spiritualia exhibere scripta probabile est. In amando igitur et in scribendo te censear jure probabilior, qui libros mittam, cui nec schedulæ sint missæ.

Sed forsitan magna causaberis locorum interstitia, viarum difficultates, portitorum penuriam. Negligens libenter diverticula excusationum quærit. Hoc tamen opusculum *De profectu mortis* accipe, et opusculo adjunge illi quod ante aliquot dies composui, cui et pro qualitate materiei *Lacrymarum* præfixi *titulum*. Sint quidem minus idonea, quæ scriptito, nec alicui fructuosa; attamen hunc ex eis capio fructum, quod et ingeniolium exerceo, et molestias supplantando utcumque otiositatis, ut quemdam dicere nosti:

*Animum rege, qui nisi pareat,
Imperat; hunc frenis, hunc tu compeisce catena.*
HORAT., *Epist.* I, II, 62, 63.

Et quoniam gestarum narratio rerum accepta tibi est, veluti si quem oblectat gramine picta florulenta planities, idcirco hujus conscriptionis aream rebus gestis tanquam variis distinguo fucis colorum. Sed quæ fueram adorsus in capite libri hujus scribere, in subsequente libro jam prosequar.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

*Aperti sunt igitur oculi amborum, videlicet Adam et Evæ, ubi aperuerunt ad gulam ora eatenus a Dei laude clausa. Ingrati siquidem beneficiorum, quod essent ad imaginem et similitudinem divinam facti, quod prælati piscibus maris et volatilibus cæli et bestiis universæ terræ, omnique reptili, quod moveretur in terra, quod benedictione irrorati dicente Deo: Crescite, et multiplicamini, et replete terram et subjicite eam (Gen. 1), quod deliciarum horto munerati, quæ amoris, quæ gratiarum actionis solennia exhibuerunt? quæ immolata in illo munificentia Dei tabernaculo vociferationis hostia? quod immolata laudis sacrificium? Quin imo cum viderent, cum intelligerent propter dolos serpentis ex tanta se miserabiliter alleviatione dejectos, atque factos in desolationem pristinæ puritatis et innocentia (jam enim regnabat peccatum in eorum mortali corpore, ut obedirent concupiscentiis ejus, ita ut nuditatem mutuam erubescerent consuerent folia ficus, et facerent sibi perizomata) non solum humiliter non extremuerunt, pœnitentialiter nec occurrerunt ad vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, ad quem utique tunc profunde sibi dormientem, graviter se dissimulantem vociferari simile quid debuissent: *Exsurge, quare obdormis, Domine? exsurge, et ne repellas in finem (Psal. xliii)*; sed absconderunt se in medio ligni paradisi.*

Num vero erat aliquod in medio illius arboris concavum, in quo absconderentur duo illi? Verum absconditæ plus animi est accipienda quam corporis. Et o infelicem latebram damnationis, obscura, noctemque mortis parientem! Profugi æternæ claritatis, et nostræ cæcitalis parentes absconderunt se in medio ligni, dum ejus scilicet usurpationem pertinaci maluerunt superbia Deo scienti omnia reticere quam confiteri, utpote qui concupiscentiæ jam absorpti vitlo essent, quod per illud contraxerant.

A Quia ergo declinaverunt cor suum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis, suamque in Deum rejicere transgressionem nisi sunt, dicente Adam: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi, et comedi (Gen. iii)*; et muliere: *Serpens decepit me et comedi (ibid.)*, justus ille Dominus qui justitias diligit, cujus videt vultus æquitatem, jam commotior, jam severior: *Ecce Adam, inquit, quasi unus ex nobis factus est sciens bonum et malum! Nunc autem ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de ligno vitæ et comedat, et vivat in æternum (ibid.)*, quod subintelligendum sit, emittamus eum. Sed hunc divinæ locutionis lacrymabilem nobis defectum, gemituosam acerbissimæ animadversionis expressionem historiographus mox supplet dicendo: *B Emissit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est (ibid.)*. Quantum vero habeat gravitatis, quantum ponderis hoc sanctæ Trinitatis dictum: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum*, satis appendere nulla mens, nulla exprimere lingua potest, cum magis per superbiam, prævaricationem, impœnitentiam, unitus diabolo esset, atque jam miserrime experiendo malum scire cogeretur, quantum amiserit bonum. Siquidem qui decore et gloria longe supra lillorum erat gratiam vestitus, quorum et in Evangelio commendat ornatum Veritas dicens: *Quia nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis (Matth. vi)*, ignominiose nudatis pellium jam usu indigebat tam pro frigoris molestia quam confusione perditæ cælibatus operienda, ut scriptum est: *Fecit quoque Dominus Deus Adam et uxori ejus tunicas pelliceas, et induit eos (Gen. iii)*, id est faciendi necessitate involvit, quoniam quidem omnino esset incompetens summæ majestati animalibus pelles detrahere et sordiscariorum artificio insudare, præsertim cum ea quæ fuerint ad hoc necessaria, penes angelorum officinas quando inventa sint.

Reliquum libri hujus deest in codice.